

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการท่องจำเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เด็กไทยขาดทักษะการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น การพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีทักษะการคิดที่ดีได้นั้น ส่วนหนึ่งมาจากครูผู้สอนยังขาดทักษะการคิดด้วยจึงไม่สามารถจัดการเรียนได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นครูควรมีทักษะการคิดที่ดีเสียก่อนจึงจะสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทักษะการคิดที่ดีตาม นักการศึกษาได้ระบุทักษะที่เป็นปัญหาสำหรับคนไทยมานานและยังเป็นปัญหาสำหรับยุคศตวรรษที่ 21 อันเป็นยุคข้อมูลข่าวสารที่ต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจอย่างมาก ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสังเคราะห์ คิดริเริ่ม คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา คิดตัดสินใจ คิดจินตนาการ คิดกว้าง รวมไปถึงทักษะอีกชุดหนึ่งที่เรียกว่า ทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วย ทักษะการแสวงหาข้อมูลและเข้าถึงข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างความรู้ การชี้นำตนเอง (Self-Directed Learning) การเรียนรู้ด้วยตนเอง การปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ของตน การใฝ่รู้และการรับผิดชอบการเรียนรู้ของตน (ทีศนา แชมณี, 2557)

การศึกษาการพัฒนาทักษะการคิดของครูส่วนใหญ่เป็นการศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัดทักษะการคิดและพัฒนาทักษะการคิดพื้นฐานทั่วไปเท่านั้นซึ่งถือเป็นการคิดระดับที่หนึ่งยังมิได้พิจารณาว่าความคิดนั้นมีความเหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาหรือไม่อย่างไร ยังมิได้พิจารณาประเมินความคิดที่คิดออกมานั้นสามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายและเป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ จากการศึกษาของทีศนา แชมณีและคณะ (2549) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอรูปแบบเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูงของนิสิตนักศึกษาครูระดับปริญญาตรีสำหรับหลักสูตรครุศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูงของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีให้แก่คณาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่างๆในหลักสูตรครุศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ในสังกัด 2 สังกัด คือ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่าทักษะการคิดขั้นสูงมี 31 ทักษะ ประกอบด้วย ทักษะการคิดซับซ้อน 18 ทักษะ ทักษะการพัฒนาลักษณะการคิดมี 9 ทักษะ และทักษะกระบวนการคิดมี 4 ทักษะ ทักษะการคิดพื้นฐาน มี 21 ทักษะ ประกอบด้วยทักษะการคิดที่ใช้ในการสื่อสาร มี 3 ทักษะ และ ทักษะการคิดที่เป็นแกน มี 18 ทักษะ ในขณะที่การพัฒนาทักษะการคิดแบบรู้คิด (Metacognition Skills) เป็นทักษะการกำกับติดตามและควบคุมการคิดของบุคคลเพื่อไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะที่กล่าวมายังไม่มีการนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนมากนัก Flavell (1979), Larkin (2010) ได้กล่าวถึงการรู้คิดว่าเป็นการกำกับติดตามทำความเข้าใจและตระหนักรู้ต่อกระบวนการทางสติปัญญาของบุคคลและสามารถควบคุมกระบวนการนั้นได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกระบวนการรู้คิด เป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนไปสู่ความฉลาดและการตัดสินใจอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งช่วยทำให้เกิดความเข้าใจและการเรียนรู้ที่ดีขึ้น เป็นการศึกษาที่อยู่เหนือการคิด (Thinking Over

Thinking) องค์ประกอบสำคัญของการเรียนแบบรู้คิด ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับการรู้คิด (Metacognitive Knowledge) (Flavell, 1979; Pintrich, 1990; Whitebread et al., 2009) การกำกับติดตาม (Metacognitive Monitoring) การควบคุม (Control) (Brown, 1987; Nelson & Narens, 1994; Son & Schwartz, 2002; Pape & Wang, 2003; Whitebread, et al., 2009) และ การกำกับควบคุมอารมณ์และแรงบันดาลใจขณะทำกิจกรรม (Monitoring and Control of Emotions and Motivational States) (Boekerts, 1999; Zimmerman, 2000; Corno, 2001; Efklides, 2006; Whitebread et al., 2009)

แนวทางการพัฒนาทักษะการรู้คิดมีหลายแนวทางเช่น การใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) (วิจารณ์ พานิช, 2558) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) การเรียนรู้โดยการสะท้อนคิด (Reflective Learning) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) การเรียนรู้แบบโครงการ (Project-Based Learning) เป็นต้น รูปแบบการเรียนรู้ข้างต้นเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จากการปฏิบัติและมีคิด วิพากษ์ การคิดเชิงลึก สะท้อนมุมมอง ความรู้สึกต่อสิ่งที่ปฏิบัติหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนความคิด ความรู้สึกเหล่านั้นกลายเป็นมโนทัศน์ความเชื่อ วิธีคิดในการดำเนินชีวิต เป็นความรู้ที่ลึกซึ้งซึ่งมีเหตุผลของตนเองไปใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นทักษะที่เป็นประโยชน์และจำเป็นในศตวรรษที่ 21

ดังนั้นการพัฒนาทักษะการรู้คิดแก่ครูปฐมวัยจึงเป็นประเด็นสำคัญของการศึกษาคั้งนี้ หลังจากที่ครูปฐมวัยได้รับการพัฒนาทักษะการรู้คิดแล้วจึงนำไปพัฒนาเด็กปฐมวัยต่อไป โดยผู้วิจัย แบ่งขั้นตอนในการศึกษาเป็น 2 ขั้นตอน คือ ตอนแรกเป็นการศึกษาความต้องการการพัฒนาทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตอนที่สองเป็นกระบวนการให้ความรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ แนวคิดหลักการสำคัญในการพัฒนาทักษะการรู้คิดมีฐานคิดจากการเรียนรู้ตามสภาพจริง การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ และการเรียนรู้แบบร่วมมือ จากนั้นจึงนำไปใช้จัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อพัฒนาทักษะการรู้คิดในระดับปฐมวัยด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยและเด็กระดับปฐมวัย ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาความต้องการการพัฒนาทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยและเด็กระดับปฐมวัย ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อพัฒนาทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยและเด็กระดับปฐมวัย ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดสุพรรณบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอน ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและอยู่ในโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมหาวิทยาลัยสวนดุสิตในจังหวัดสุพรรณบุรี
2. ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรต้น ได้แก่ 2.1 กลุ่มตัวแปรสถานการณ์ ประกอบด้วย การสนับสนุนจากองค์กร และการพัฒนาทักษะการรู้คิด 2.2 กลุ่มตัวแปรจิตลักษณะเดิม ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การสอนปฐมวัย เจตคติต่อวิชาชีพครู 2.3 กลุ่มตัวแปรจิตตามสถานการณ์ ประกอบด้วย การรับรู้ความสามารถในตนเอง ตัวแปรตาม คือ ทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัย และเด็กระดับปฐมวัย ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
3. ระยะเวลาในการทำวิจัย ได้แก่ 1 ตุลาคม 2558 – 30 กันยายน 2560

สมมติฐานการวิจัย

1. ตัวแปรสถานการณ์: ปัจจัยสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย การสนับสนุนจากองค์กร และการพัฒนาทักษะการรู้คิด และการพัฒนาทักษะการรู้คิดส่งผลต่อทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแตกต่างกัน
2. ตัวแปรจิตลักษณะเดิม: 2.1 ปัจจัยภูมิหลัง: อายุ, ระดับการศึกษา, ประสบการณ์การสอนเด็กปฐมวัย 2.2 เจตคติต่อวิชาชีพครู ส่งผลต่อทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแตกต่างกัน
3. ตัวแปรจิตตามสถานการณ์: การรับรู้ความสามารถในตน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสถานการณ์ ตัวแปรจิตลักษณะเดิมและส่งผลต่อทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแตกต่างกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ทักษะการรู้คิด หมายถึง สมรรถนะการนำความรู้เกี่ยวกับการรู้คิดและการกำกับติดตามการรู้คิดของตนเองไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย
  - 1.1) ความรู้เกี่ยวกับการรู้คิด หมายถึง ความสามารถในการระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรู้คิดของตนเอง ได้แก่ ความสามารถของตนเองหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลภาระงานที่ทำ และยุทธวิธีที่ใช้ในการทำงาน วัดโดยใช้แบบประเมินการรู้คิดของครู แบบประเมินการรู้คิดของนักเรียน มีลักษณะคำตอบเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด
  - 1.2) การกำกับติดตามการรู้คิด หมายถึง กระบวนการกำกับติดตามการรู้คิดของตนเองอย่างต่อเนื่องในขณะที่ทำงานหรือทำกิจกรรมเพื่อมุ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ประกอบด้วย การวางแผน การกำกับติดตาม การประเมินผล วัดโดยใช้แบบประเมินกำกับติดตามการรู้คิดของครู แบบ

ประเมินกำกับติดตามการรู้คิดของนักเรียน มีลักษณะคำตอบเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

1.3) การควบคุมอารมณ์และแรงจูงใจ หมายถึง การควบคุมอารมณ์ในขณะที่ทำงานหรือทำกิจกรรมตามสถานการณ์ต่างๆอย่างต่อเนื่อง วัดโดยใช้แบบประเมินการควบคุมอารมณ์และแรงจูงใจ การรู้คิดของครู แบบประเมินการควบคุมอารมณ์และแรงจูงใจ การรู้คิดของนักเรียน

2. ตัวแปรปัจจัย หมายถึง กลุ่มตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัย ประกอบด้วย

2.1) อายุ หมายถึง อายุของครูปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยนับเป็นจำนวนปี

2.2) ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิการศึกษาสูงสุดที่ได้รับของครูปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย ระดับมัธยมศึกษา, ประกาศนียบัตรวิชาชีพ อนุปริญญาตรี, ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง, ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

2.3) ประสบการณ์การสอนเด็กปฐมวัย หมายถึง ระยะเวลาในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสอนเด็กปฐมวัยโดยนับเป็นจำนวนปี

2.4) การพัฒนาทักษะการรู้คิด หมายถึง สถานภาพเข้าร่วมโครงการการพัฒนาทักษะการรู้คิดของครูปฐมวัยโดยแบ่งเป็นกลุ่มครูที่เข้าร่วมและครูที่ไม่เข้าร่วม

2.5) เจตคติต่อวิชาชีพครู หมายถึง ความพึงพอใจต่อวิชาชีพครูพิจารณาจากการตอบสนอง เห็นคุณค่าต่อวิชาชีพตามแนวคิดทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลของ Fishbein & Ajzen ประกอบด้วย ความรู้ ความรู้สึกและทักษะ วัดโดยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบวัดมาตราส่วนค่า 5 ระดับของ Likert

2.6) การรับรู้ความสามารถในตนเอง หมายถึง ความตระหนักรู้ต่อความสามารถในการปฏิบัติงานของตนเองต่อภาระงานที่รับผิดชอบตลอดจนความคาดหวังในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น วัดโดยใช้เครื่องมือแบบวัดมาตราส่วนค่า 5 ระดับของ Likert ตามแนวคิดของ Bandura ประกอบด้วย การประสบความสำเร็จ การใช้ตัวแบบ การใช้คำพูดชัดเจน การกระตุ้นทางอารมณ์ และการคาดหวังในผลลัพธ์

3. โมดูลการสอนทักษะการรู้คิด หมายถึง ชุดคู่มือและแผนการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาการรู้คิดแก่นักเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วยแผนการจัดประสบการณ์ จำนวน 30 แผน ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ 5 สัปดาห์ ลักษณะสำคัญของแผนการจัดประสบการณ์มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการรู้คิดในกิจกรรมมี 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นก่อนกิจกรรม เป็นการสะท้อนความรู้เกี่ยวกับการรู้คิด มีกิจกรรมย่อย 3 ขั้น คือ ขั้นการวิเคราะห์ตนเอง ขั้นวิเคราะห์ภาระงานและขั้นการเลือกใช้ยุทธวิธี ขั้นกิจกรรมเป็นการสะท้อนการกำกับติดตาม มีกิจกรรมย่อย 3 ขั้น คือ ขั้นการวางแผน ขั้นการกำกับติดตาม และขั้นการประเมินผล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์เชิงวิชาการ

1.1) ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติงาน ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในโครงการความร่วมมือทางวิชาการฯ ได้รับการพัฒนาทักษะการรู้คิดของตนเองและโมดูลการสอนการรู้คิดเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นทักษะการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้โดยการปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

1.2) นักเรียนปฐมวัยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการพัฒนาทักษะการรู้คิดซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการแก้ปัญหาและการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการอ่าน สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่คาดหวังของประเทศในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะสำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานเป็นทีมและการคิดสร้างสรรค์

2. ประโยชน์เชิงปฏิบัติ

2.1) ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติงาน ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้เรียนรู้วิธีการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดประสบการณ์ของตนเองนำไปใช้พัฒนาพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์-จิตใจ สังคม ร่างกายของนักเรียน นอกจากกิจกรรมในชั้นเรียนแล้วครูยังสามารถนำไปใช้กับการเรียนรู้กิจกรรมนอกห้องเรียน โครงการต่างๆที่ครูจัดขึ้นเป็นการจูงใจในการเรียนของผู้เรียนให้มีสมาธิมากยิ่งขึ้น

2.2) ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติงาน ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมทั้งด้านทักษะการคิดและทักษะการรู้คิดอันเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21